Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiö

Työterveys ja työhyvinvointi: Euroopan viidenteen työolotutkimukseen perustuva raportti

Tiivistelmä

Johdanto

Terveys ja hyvinvointi ovat keskeisiä ulottuvuuksia poliittisessa keskustelussa, jota käydään kansalaisten elinolojen parantamisesta. Terveys ja hyvinvointi ovat itsessään arvokkaita, ja ne ovat olennainen osa ihmisten kehittymistä ja yhteiskunnan toimintaa, koska ne ovat suoraan yhteydessä työvoimaosuuden, tuottavuuden ja kestävyyden kaltaisiin kysymyksiin. Tässä raportissa tarkastellaan työn, terveyden ja hyvinvoinnin keskinäistä suhdetta Euroopan viidennen työolotutkimuksen tulosten perusteella.

Työ vaikuttaa keskeisellä tavalla ihmisen hyvinvointiin, koska se tarjoaa hänelle sekä elannon että mahdollisuuden yhteiskunnallisen aseman parantamiseen. Työ ja hyvinvointi liittyvät läheisesti toisiinsa, sillä sekä hyvät että huonot työolot vaikuttavat suoraan elämänlaatuun. Työllä voi olla myös suuri vaikutus terveyteen, jos työpaikan riskitekijät voivat johtaa tapaturmiin tai ammattitauteihin, työperäisiin sairauksiin tai pitkäaikaisiin terveydellisiin seurauksiin.

Taustaa

Työterveys ja työhyvinvointi ovat keskeinen osa koko Eurooppa 2020 strategiaa, jolla tavoitellaan kasvua, kilpailukykyä ja kestävää kehitystä. Terve väestö on terveen talouden edellytys. Jos terveystilanne heikkenee, työntekijöiden tuottavuus vähenee, mikä aiheuttaa menetyksiä työnantajille, kansalaisten odotettavissa oleva elinaika lyhenee ja heidän elämänlaatunsa huononee. Tämä on erityisen tärkeää, kun otetaan huomioon Euroopan väestön ikääntymisestä parhaillaan käytävä keskustelu.

EU:n jäsenvaltiot asettivat sekä Lissabonin strategiassa että Eurooppa 2020 strategiassa tavoitteeksi sen turvaamisen, että kaikilla on oikeus työhön ja mahdollisuus tehdä ansiotyötä terveydentilastaan riippumatta. EU:n perustamissopimuksiin perustuvassa lainsäädännössä ja poliittisissa toimenpiteissä tunnustetaan työntekijöiden terveyden ja turvallisuuden säilyttämisen ja heidän hyvinvointinsa ylläpitämisen tärkeys. Direktiivissä 89/391/ETY, joka koskee toimenpiteitä työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden parantamisen edistämiseksi työssä, todetaan, että työ on sopeutettava yksilön mukaan eikä päinvastoin.

Sekä masennukseen että työperäiseen stressiin kiinnitetään yhä enemmän huomiota, sillä ne voivat johtaa hyvinvoinnin vähenemiseen ja lopulta työkyvyttömyyteen. Euroopan työmarkkinajärjestöt tekivät vuonna 2004 työperäistä stressiä koskevan eurooppalaisen puitesopimuksen työperäisen stressin ongelmien tunnistamiseksi, ehkäisemiseksi ja hallitsemiseksi. Vuonna 2008 Euroopan komissio sekä asianomaiset työmarkkinaosapuolet ja sidosryhmät allekirjoittivat mielenterveyttä ja hyvinvointia koskevan eurooppalaisen sopimuksen, jossa korostetaan mielenterveyden ja hyvinvoinnin merkitystä vahvalle ja kilpailukykyiselle Euroopalle.

Keskeiset havainnot

- Eurooppalaisista työntekijöistä 2,5 prosenttia toteaa yleisen terveydentilansa olevan heikko ja 47 prosenttia mainitsee enemmän kuin kaksi terveysongelmaa. Fyysisen ja mielenterveydellisen ulottuvuuden välinen yhteys on voimakas.

- Yhteensä 60 prosenttia työntekijöistä, jotka sanovat terveytensä olevan erittäin hyvä tai hyvä, uskoo voivansa tehdä samaa työtä 60-vuotiaana. Osuus on huomattavasti pienempi niiden joukossa, joilla on terveysongelmia.

- Työn laatu korreloi vahvasti ja myönteisesti hyvinvoinnin kanssa. Työhön itseensä ja työympäristöön sekä työnäkymiin (työsuhteen pysyvyyteen, urakehitykseen ja työsopimuksen

laatuun) liittyvät laatu-ulottuvuudet vaikuttavat hyvinvointiin eniten. Työn laadun heiketessä hyvinvoinnin vaihtelevuus lisääntyy huomattavasti: kun työn laatu on heikko, työntekijöiden kyvyssä suoriutua tehtävistään on suuria eroja.

- Kouluttamattomat työntekijät sekä kuljetus-, hotelli- ja teollisuustyöntekijät kokevat joutuvansa erittäin vaativiin työtilanteisiin ja voivansa hallita omaa työtään liian vähän. Hyvinvointi on alhaisinta tällaisissa erittäin kuormittavissa työoloissa työskentelevien keskuudessa. Kollegojen tuki on tärkein tekijä, joka auttaa heitä selviytymään tehtävistään.

- Epätyypilliset/vaihtelevat työajat, häiritsevät keskeytykset, rakenneuudistusten vaikutukset, altistuminen työympäristön vaaratekijöille sekä työsuhteen epävarmuus ovat terveysongelmiin ja alhaiseen työhyvinvointiin yleisimmin yhdistyvät indikaattorit. Sen sijaan tuki, palkitsevuus (tunne palkan oikeudenmukaisuudesta ja urakehitysmahdollisuuksista) ja ammattitaito ovat merkittäviä suojaavia tekijöitä.

- Psykososiaalisen työympäristön pahimmista ulottuvuuksista kärsivät kuljetus- ja rakennusalan työntekijät. Työllisyystilanne ja sukupuoli vaikuttavat nekin voimakkaasti hyvinvointiin.

- Maailman terveysjärjestön laatiman viiden kysymyksen hyvinvointiasteikolla (WHO-5) mitattuna 23 prosenttia työntekijöistä Euroopassa kokee emotionaalisen ja psyykkisen hyvinvointinsa olevan alhainen, ja olisi syytä arvioida, ovatko he masentuneita. Työntekijöistä 6 prosenttia kärsii todennäköisesti masennuksesta - miehet enemmän kuin naiset.

- Noin 40 prosenttia Euroopan työntekijöistä ilmoittaa olleensa poissa töistä sairauden vuoksi. Sairauspoissaolot ovat huomattavasti yleisempiä silloin, kun työsuhdeturva on hyvä, mikä viittaa väärinkäytön mahdollisuuteen eli poissaolojen aiheettomuuteen. Sairauspoissaolot yleistyvät myös työhyvinvointia vähentävien tekijöiden (kiusaamisen, syrjinnän, emotionaalisten vaatimusten) lisääntyessä.

- Yhteensä 41 prosenttia miehistä ja 45 prosenttia naisista ilmoittaa olleensa sairaana töissä (nk. presenteismi) ainakin yhtenä päivänä 12 viimeksi kuluneen kuukauden aikana. Ilmiö on yleisempi sellaisten korkeassa asemassa olevien, ylisitoutuneiden valkokaulustyöntekijöiden keskuudessa, joiden työ on hyvin itsenäistä ja sitoutumista vaativaa. Presenteismi yhdistyy myös työn intensiivisyyteen, sanalliseen parjaamiseen tai syrjintään, kemikaalien käsittelyyn, hankaliin asentoihin ja vuorotyöhön, mikä viittaisi siihen, että myös monet epäsuotuisat työolotekijät lisäävät presenteismiä.

Toimenpidesuosituksia

- Poliittisilla toimenpiteillä voidaan vaikuttaa merkittävästi työntekijöiden terveyteen, hyvinvointiin ja turvallisuuteen, jos ne kohdistetaan työn laatuun, psykososiaaliseen työympäristöön ja organisatorisiin tekijöihin.

- Työn laatu on työntekijöiden kannalta keskeinen tekijä, joka vaikuttaa merkittävästi heidän hyvinvointiinsa. Huonolaatuinen työ johtaa huolestuttavan alhaiseen hyvinvointiin sellaisten henkilöiden keskuudessa, jotka sietävät sitä keskimääräistä huonommin. Toimenpiteillä ei pitäisi pyrkiä parantamaan vain keskimääräistä työhyvinvointia, vaan niitä olisi kohdistettava erilaisiin yksilöllisiin tilanteisiin.

- Fyysinen terveys, mielenterveys ja työturvallisuus korreloivat heikosti keskustelua yleensä ohjaavien perinteisten ulottuvuuksien, kuten toimialan, yrityksen koon tai edes työsopimuksen tyypin, kanssa. Suurin ero on ruumiillisen työn ammattien ja muiden ammattien välillä. Korrelaatio on selkein psykososiaaliseen työympäristöön liittyvien ja organisatoristen tekijöiden kanssa. Kun nämä otetaan huomioon, jopa maiden väliset erot yleensä häviävät.

- Psykososiaalista työympäristöä ja organisatorisia tekijöitä koskevissa toimenpiteissä olisi otettava huomioon myös yksilöllisten tilanteiden moninaisuus. Vähän koulutetut tuotantotyöntekijät todennäköisesti hyötyvät eniten paremmasta työn suunnittelusta ja kannustavammasta työympäristöstä.

- Työpahoinvointi ja terveysongelmat tulevat yhteiskunnalle kalliiksi aiheuttamalla sairauspoissaloja ja presenteismiä. Työolot vaikuttavat muuhunkin kuin terveyteen ja hyvinvointiin: hyvät työolot merkitsevät parempaa terveyttä mutta johtavat myös aiheettomien poissaolojen ja presenteismin vähenemiseen.

Lisätietoja

Health and well-being at work: A report based on the fifth European Working Conditions Survey (Työterveys ja työhyvinvointi: Euroopan viidenteen työolotutkimukseen perustuva raportti) on saatavissa seuraavasta osoitteesta:
http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1302.htm

Lisätietoja antaa tutkimuspäällikkö Agnès Parent-Thirion:
apt@eurofound.europa.eu.